

УДК

ОЦІНКА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Олена Осінчук, Павло Романів

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська 1, м. Львів 79000, Україна, тел. (032) 239-46-03*

Описано методика оцінки пізнавальної цінності та привабливості історико-культурних туристичних ресурсів (ІКТР). Здійснено оцінку ІКТР адміністративних районів Львівської області та проаналізовано результати дослідження. Визначено найпривабливіші райони області за кількістю пам'яток державного значення та найпоширенішу групу ІКТР у регіоні.

Ключові слова: історико-культурні туристичні ресурси, методика оцінки ІКТР, підгрупи ІКТР, атрактивність, пізнавальна цінність, Львівська область.

Пам'ятки архітектури минулих епох, становлять вагому частину багатой культурної спадщини України. Вони, свідки життя народу і розвитку його національної культури, відіграють важливу роль у пізнанні історії, вихованні почуття патріотизму та відданості своїй землі.

Кожна доба, кожне покоління по-своєму оцінює історико-архітектурну спадщину, знаходячи відповіді саме на ті запитання, які постають перед суспільством, відкриваючи в ньому нові, ще не пізнані та належно не оцінені грані. З розширенням досліджень пам'яток архітектури, урахуванням їхніх регіональних особливостей, стильових характеристик та інших факторів дедалі чіткіше проступають риси архітектури українського народу як однієї з важливих частин його культури [3].

Різні аспекти ресурсно-рекреаційної проблематики висвітлені в працях В.С.Преображенського (і представників його наукової школи), О.О.Мінца, Л.Г.Руденка, В.П.Руденка, М.П.Крачила, М.С.Мироненка, І.Т.Твердохлебова, М.В.Багрова, Л.О.Багрової, Л.І.Мухіної, М.М.Сваткова, І.О.Горленко, І.І.Пірожника, картографів І.Ю.Левицького, В.О.Шевченка, Б.Б.Прохорова, архітекторів і ландшафтних архітекторів І.Д.Родичкіна, Т.Ф.Панченко, О.В.Лесика, істориків П.Т.Тронька, Ю.М.Алексєєва, С.І.Поповича, В.Ф.Верстюка, О.М.Дзюби, В.Ф.Репринцева та інших.

Історико-культурні туристичні ресурси (ІКТР) — це пам'ятки історії і культури, створені людиною, які мають суспільно-виховне значення, становлять пізнавальний інтерес і можуть бути використані в туристичній діяльності. До складу ІКТР входять пам'ятки історії, архітектури, мистецтва, етнографічні пам'ятки і пам'ятки народної творчості

Досвід багатьох країн світу засвідчує, що історико-культурні об'єкти можуть бути визначальними у формуванні попиту на туристичні ресурси і отриманні значних доходів. За даними офіційної статистики найбільшими такі доходи є в Іспанії, Франції, Італії, Великобританії, Австрії.

У нашій державі історико-культурні об'єкти практично не оцінені як туристичні ресурси, більшість визначних пам'яток не включена у туристичні маршрути, а тому використовуються обмежено. Все це помітно впливає на вітчизняний туристичний

бізнес, який, як свідчать приклади зарубіжних країн, за належної реклами може давати значний економічний і соціальний ефект.

В Україні взято під охорону 70 тис. пам'яток історії та культури, в тому числі понад 12 тис. пам'яток архітектури з добре збереженими ансамблями – центральна частина Львова, Київ із спорудами доби Київської Русі, місто Жовква (Львівська область), Кам'янець-Подільський, який за кількістю пам'яток архітектури пісдає третє місце після Львова і Києва [5, с. 59].

Пам'ятки історії та культури можуть бути предметом вивчення багатьох наукових дисциплін. У більшості випадків під ними розуміють окремі споруди, предмети, пам'ятні місця, пов'язані з історичними подіями, витвори матеріальної і духовної культури, які мають історичну, наукову, художню або якусь іншу культурну цінність. Історико-культурні пам'ятки, що входять і можуть увійти до складу туристичних ресурсів, необхідно розглядати не просто як окремі об'єкти з певною історичною або культурною цінністю, а як поєднання відповідних видів ІКТР, що мають високу атрактивність, можуть відігравати важливу роль у формуванні світогляду народу і в сукупності формувати історико-культурний туристичний потенціал поселення, місцевості, регіону.

Пам'ятки історії та культури в Україні розміщені дуже нерівномірно. Враховуючи це В. Мацола пропонує оцінювати рекреаційну значущість території за щільністю розміщення пам'яток історії та культури на 100 км² площі. При цьому пропонується визначати щільність пам'яток найвищого класу (загальнонаціонального і міжнародного значення). За основу приймаються показники для України, де щільність всіх фіксованих пам'яток становить 7,9 одиниць на 100 км², пам'яток загальнонаціонального значення – 0,7 і відповідно у Львівській області – 18 і 1,8. Виходячи з таких даних, В. Мацола пропонує оцінювати одним балом території, для яких значення цих показників менші за 7,9, двома балами – 8-18 і трьома – понад 18 од./100 км² [4, с.72].

Н.Ф. Полінова запропонувала підхід до оцінки пізнавальної цінності, який включав такі ознаки: рівень організації об'єктів для показу і місцезнаходження туриста по відношенню до об'єкта огляду [6, с. 102].

За рівнем організації історико-культурні об'єкти в такому випадку поділяються на спеціально підготовлені для показу і не підготовлені, а за місцем знаходження суб'єкта відносно об'єкта огляду – на інтер'єрні та екстер'єрні історико-культурні об'єкти. Цю термінологію, а також тлумачення поняття про необхідний час огляду історико-культурних об'єктів враховано при розробці оцінних шкал запропонованої бальної системи оцінок ІКТР.

Бальна система оцінок на практиці застосовується досить широко. Особливо у тих випадках, коли будь-яке явище не піддається точному вимірюванню, але існує потреба хоча б приблизно його оцінити, а також тоді, коли потреби в точному вимірюванні явища немає.

Сутність бального підходу до оцінки історико-культурних ресурсів полягає в тому, що оцінні шкали побудовані на подальшій структуризації видових компонентів відповідно до історико-культурної важливості явищ, що їх характеризують, і часу, необхідного для огляду таких об'єктів. Необхідний для огляду час визначають спеціалісти-експерти. Чим більше часу необхідно для пізнання об'єкта, тим вища його пізнавальна цінність, а отже, йому присвоюється вищий оцінний бал [1, с. 89–115].

Найбільш складним і відповідальним завданням виявилася розробка оцінних шкал для окремих показників. Адже необхідно було виявити певні закономірності для переходу від вимірювання до оцінки. У запропонованій методиці подається 13 підгруп, отримані в результаті структуризації п'яти підвидів ІКТР. Кожна з підгруп

характеризується логічним набором показників, які оцінюються за п'ятибальною шкалою.

Пам'ятки історії, виділені в окремий блок, виступають важливими об'єктами огляду на туристичних маршрутах, екскурсіях, подорожах. Вони вважаються цінним джерелом інформації, фактором формування національної самосвідомості українського суспільства. За таких умов дуже важливо якнайповніше визначити ступінь привабливості усіх компонентів ІКТР.

До бальної шкали входять 13 підгруп, а саме: археологічні об'єкти: старовинні предмети або комплекси, відкриті завдяки археологічним розкопкам (I); меморіальні пам'ятки, пов'язані з історичними подіями, національно-визвольними змаганнями: пам'ятні місця, меморіальні музеї, парки, споруди, дошки тощо (II); пам'ятники та пам'ятні місця, пов'язані з життям і творчістю діячів історії, культури (III); пам'ятники оборонного будівництва: земляні, або муровані укріплення, замки із бастионними укріпленнями, монастирі, найновіші фортифікаційні споруди XIX-XX ст. (IV); сакральні споруди: церкви, костели, синагоги тощо (V); пам'ятки народної архітектури: поселення, двори, господарські і житлові будівлі, дерев'яні церкви, дзвіниці, каплиці, музеї під відкритим небом (VI); громадські споруди: народні школи, народні доми, шпиталі, корчми, млини (VII); палацово-паркові ансамблі (VIII); сучасні пам'ятки архітектури (IX); професійні художні промисли (X); народні художні промисли: ткацтво, килимарство, вишивка, художня обробка шкіри, художнє плетіння, деревообробка, гончарство (XI); етнографічні пам'ятки, пам'ятки матеріальної культури (XII); пам'ятки фольклору (XIII) [1].

Наступний етап оцінки передбачає об'єднання покомпонентних балів окремих компонентів оцінок, отриманих за окремими блоками історико-культурних туристичних ресурсів, в інтегральну величину. У результаті дістаємо загальну суму балів, яка і характеризує пізнавальну цінність ІКТР окремого поселення, або місцевості

$$A = \sum_{i=1}^f P_i + \sum_{i=1}^f T_i + \sum_{i=1}^f S_i + \sum_{i=1}^f R_i + \sum_{i=1}^f F_i, \quad (1)$$

де A – інтегральний показник пізнавальної цінності ІКТР окремого поселення, місцевості;

P_i – компоненти пам'яток історії та культури;

T_i – компоненти архітектурних пам'яток;

S_i – компоненти пам'яток мистецтва;

R_i – компоненти етнографічних пам'яток;

F_i – компоненти пам'яток народної творчості.

Для зручності оцінювання (зіставлення і порівняння оцінних параметрів) важливо запровадити поняття "коефіцієнта пізнавальної цінності" (K_p), який дорівнює відношенню суми отриманих балів оцінки окремого поселення, місцевості до максимальної можливої кількості балів, яка наведена в шкалі оцінок:

$$K_p = \frac{A}{A_{\max}}, \quad (2)$$

де A – сума балів пізнавальної цінності ІКТР окремого поселення, території (блоку);

$A_{\max}$ – максимальна можлива сума балів за шкалою бальної системи оцінок.

Цей коефіцієнт зручний для визначення ступеня привабливості не лише комплексу ІКТР, а й окремих блоків. Для цього достатньо поділити отриману суму балів на максимальну можливу кількість балів для окремих блоків ІКТР.

Виходячи із значення K_p , можна провести наступне ранжування рівнів пізнавальної цінності ІКТР:

- 0,86-1,00 – унікальні;
- 0,65-0,85 – високоатракативні;
- 0,45-0,64 – середньоатракативні;
- 0,25-0,44 – малоатракативні;
- менше 0,25 – неатракативні [2].

Бальні оцінки дедалі ширше застосовуються при дослідженні явищ природно- і суспільно-географічного характеру, вдосконалюється методика їх обчислення. При бальній оцінці важливим є розподіл балів за градаціями опорної величини. В нашому дослідженні опорна величина, яку ми переводимо в бали (від 1 до 5 балів), має 20 градацій (за кількістю адміністративних районів Львівської області).

Оцінку привабливості ІКТР районів проведено за цією методикою. Загальний бал отримано шляхом обчислення за формулою 1 та формулою 2, при цьому за одиниці взято бали ІКТР державного значення Львівської області. Її результати наведено у табл. 1 та графічно зображено на рис.1.

Як видно з табл. 1, унікальну туристичну привабливість має Жовківський район. Це можна пояснити тим, що там знаходиться багато пам'яток, які належать до різних видів ІКТР, а різноманітність приваблює туристів. Вагомим чинником є також те, що за останні роки у цьому районі, особливо у місті Жовкві, реставровано найбільш цінні об'єкти.

Друге місце за привабливістю після Жовківського району, посідає Пустомитівський район. Тут майже кожне село чи містечко має церкву або костел переважно XVI – XVII ст. Також в районі є дві садиби, а цей вид пам'яток в області трапляється рідко. Висока атракативність зумовлена незначною відстанню від обласного центру – м. Львова.

До районів середньої атракативності віднесено Золочівський та Сколівський. Золочівський район відомий своїм Золочівським замком, який входить до популярного маршруту «Золота Підкова», а також Поморянським замком (правда від нього залишилися самі руїни). Загалом у 13 селах району є пам'ятки архітектури державного значення. У Сколівському районі 15 сіл можуть похвалитися пам'ятками архітектури, переважно це церкви.

До малоатракативних районів, за результатами досліджень, віднесено Буський, Городоцький, Дрогобицький, Старосамбірський, Турківський, Яворівський. Незважаючи на це, кожен з цих районів має багато цікавих пам'яток. Наприклад у Старосамбірському районі є замки та монастирі, а в містечках та селах – готичні костели та старі кам'яниці; Дрогобицький район відомий як батьківщина Івана Франка, а в місті Дрогобичі, знаходиться 7 пам'яток архітектури державного значення; Городоцький район відомий неоренесансним палацом в селі Туліголови, там є також костел і стара капличка, а костел в селі Переможне збудований у стилі конструктивізму, також в цьому районі є курорт Великий Любін з замком-палацом і багато храмів; Буський район відомий Олеським замком, який теж включений до маршруту «Золота Підкова» і працює як філіал Львівської картинної галереї; Турківський район має багато церков XVII – XX ст.; Яворівський район має 22 пам'ятки державного значення і відомий курорт Шкло.

Найбільшу групу складають райони, які вважаються неатракативними: Бродівський, Жидачівський, Кам'яно-Бузький, Миколаївський, Мостиський, Перемиш-ляньський, Радохівський, Самбірський, Сокальський, Стрийський. Усі вони характеризуються невеликою кількістю пам'яток архітектури: у Бродівському – 16; Жидачівському – 6;

Отже, кількість ІКТР є визначальним фактором при оцінці привабливості районів.

Методика, за якою оцінено атрактивність адміністративних районів Львівської області передбачає поділ історичних пам'яток на 13 груп та 52 підгрупи. Оцінивши ІКТР державного значення можна проаналізувати об'єкти кожної з 13 підгруп, представлених у Львівській області. Результати аналізу наведені у табл. 2. та зображені на рис. 2.

Таблиця 2

Кількість ІКТР найбільш поширених груп в адміністративних районах Львівської області

Адміністративний район	Група ІКТР				Загальна кількість пам'яток
	IV	V	VI	VII	
Бродівський	3	5	8	-	16
Буський	1	4	15	1	21
Городоцький	-	13	8	-	21
Дрогобицький	-	4	14	-	18
Жидачівський	1	2	3	-	6
Жовківський	3	12	44	-	59
Золочівський	2	10	18	-	30
Кам'яно-Бузький	-	1	10	-	11
Миколаївський	-	2	4	-	6
Мостиський	-	1	7	-	8
Перемишлянський	2	4	6	-	12
Пустомитівський	2	16	26	3	47
Радехівський	-	1	11	-	12
Самбірський	-	4	6	2	12
Сколівський	-	1	34	-	35
Сокальський	1	7	7	-	15
Старосамбірський	1	10	12	2	25
Стрийський	-	-	7	-	7
Турківський	-	1	26	-	27
Яворівський	-	3	20	-	23
Всього	16	101	286	8	411

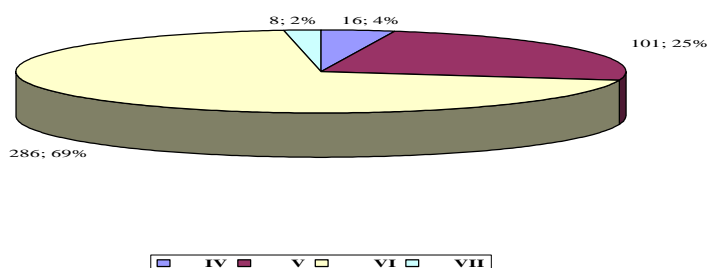

Рис. 2. Співвідношення найбільш поширених підгруп пам'яток архітектури у Львівській області

IV – пам'ятники оборонного будівництва (земляні або муровані укріплення, замки із бастионними укріпленнями, монастирі, найновіші фортифікаційні споруди XIX-XX ст.);

V – сакральні споруди (церкви, костели, синагоги тощо);

VI – пам'ятки народної архітектури (поселення, двори, дерев'яні церкви);

VII – громадські споруди (народні школи, народні доми, корчми, млини).

На основі цієї діаграми та табл. 2 визначено, що найбільш поширеною групою ІКТР з представлених у Львівській області є ІV група, до неї належать народні школи, народні доми, корчми, а також господарські виробничі споруди (водяні млини, вітряки, перші гідроелектростанції тощо), поселення, двори, господарські і житлові будівлі, дерев'яні церкви і дзвіниці.

Найменше в області пам'яток VII групи – це палацо-паркові ансамблі. Вони є у Буському, Пустомитівському, Старосамбірському, Самбірському районах.

Отже, за методикою оцінки ІКТР, запропонованою С.П. Кузиком зі співавторами, ІКТР подано 13 підгруп, які отримані в результаті структуризації п'яти підвидів ІКТР [5]. Кожна з підгруп характеризується набором показників, які оцінюються за п'ятибальною шкалою. Визначено, що найбільш привабливим для туристів є Жовківський район – він має найбільше ІКТР державного значення. Найменш атрактивними є Бродівський, Жидачівський, Камянко-Бузький, Миколаївський, Мостиський, Перемишлянський, Радехівський, Самбірський, Сокальський та Стрийський райони. Найбільш представницькою у Львівській області є група VI, до якої належать пам'ятники оборонного будівництва (земляні або муровані укріплення, замки із бастионними укріпленнями, монастирі, найновіші фортифікаційні споруди XIX-XX ст.).

1. *Бейдик О.О.* Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: КНУ, 2001. – 397 с.
2. *Кузик С.П., Касянчук З.О.* Оцінка туристичної придатності території Карпат // Карпати. Український міст в Європу: проблеми і перспективи. Тези доп. міжн. наук.-практ. конф.-Львів, 1993.-С. 100-103.
3. *Лесик О.В.* Замки та монастирі України. – Львів: Світ, 1993. – 173 с.
4. *Мацюла В.І.* Рекреаційно-туристичний комплекс України. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАНУ, 1997. – 259 с.
5. *Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В., Кузик С.П.* Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери. – Львів: ІРД НАН України, 1999. – 78 с.
6. *Полинова Н.Ф.* Оценка необходимого и достаточного времени на осмотр экскурсионных объектов // Социально-географические проблемы повышения эффективности туристско-экскурсионного обслуживания.- Минск: Изд-во Беларуск. ун-та, 1978. – С.100-104.

ASSESSMENT OF HISTORICAL AND CULTURAL TOURIST RESOURCES OF LVIV REGION

Olena Osinchuk, Pavlo Romaniv

*Ivan Franko National University of Lviv
vul. Universytetska 1, Lviv 79000, Ukraine, tel. (032) 239-46-03*

Methodology of assessment of cognitive value and attraction of the historical and cultural tourist resources (HCTR) is described. The assessment of HCTR of administration districts has made and the results of the exploration were analyzed. The most attractive districts of Lviv region by the number of monuments of state value were determined and the most widely spread group of HCTR in the region was analyzed.

Key words: historical and cultural tourist resources, methodology of the assessment of historical and cultural tourist resources, sub groups of HCTR, Lviv region.

*Стаття надійшла до редколегії 21.02.2008
Прийнята до друку 22.06.2008*